

203139
impruntat legal
2. April 1967

INSTITUTUL ECONOMIC ROMANESC

D. DRAGHICESCU

**PROBLEMA MONETARA DIN
PUNCT DE VEDERE SOCIAL**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**BUCUREȘTI
CARTEA ROMANEASCA® S. A.
1924**

5121

203129

Problema monetară din punct de vedere social*)

Onorat auditor,

Nu știu dacă expunerea ce voiu avea onoarea să fac înaintea Dv. va răspunde așteptărilor Dv. dela o conferință asupra acestui subiect. Dacă ar fi să așteptați dela mine propuneri sau proiecte de ordin practic, cum, de pildă, a fost acela al D-lui Argetoianu, de Sâmbăta trecută, ar fi să vă procur o decepție. Eu mă voi mărgini să expun numai consecințele variațiilor monedei, ale salturilor ei descendente, asupra structurii societății noastre, asupra stratificării și claselor ei sociale. Indelețnicirea mea de predilecție fiind observarea și studierea fenomenelor sociale, reflecțiunea asupra acestor fenomene, ajungeam, în timpul din urmă, la unele constatări de ordin general, cari nu erau lipsite de interes. De aceea voi fi foarte recunoșcător *Institutului economic*, că, cerându-mi această conferință, îmi dă prilej să vă supun spre verificare aceste generalizări și vă rog să-mi acordați până la sfârșit toată binevoitoarea Dv. atențiune.

În conferința sa D-l Argetoianu a căutat Sâmbăta trecută, să precizeze raportul dintre valută și monedă. Aș putea exprima această precizare zicând că valuta este deprecierea monedei, sau moneda depreciată. Eu însă voi avea să expun, aici, consecințele sociale ale deprecierei monedei.

Vorbind despre consecințele sociale ale valutei, indirect va fi vorba despre consecințele marelui război. Căci, dacă le putem personifica, trebuie să spunem că valuta este fîca și moștenitoarea războiului, că ea prelungește și manifestă consecințele dezastruase ale imensului cataclism social ce a fost acest război.

În adevăr, deprecierea monedei, evoluția descendentă a valutei a fost produsul următoarelor trei cauze: sporirea enormă a emisiunii de hârtie monedă, distrugerea bunurilor, distrugerea energiilor omenești producătoare. Toate aceste trei cauze sunt produsul imediat și direct al marelui război. Firește, sporind emisiunea monedei de trei zeci de ori mai mult de cât fusese înainte de război, natural că prețul lucrurilor să fie el însuși sporit de trei zeci de ori, pentru aceleași lucruri de vânzare existând de trei zeci de ori mai multă monedă. De fapt însă

*) Conferință ținută de d-l D. Drăghicescu în ziua de 1 Decembrie 1923, în ciclul de conferințe privitoare la *problema monetară*, organizat de Institutul Economic Românesc.

prețul lucrurilor este azi de 40 ori mai mare. Din ce cauză? Tocmai din cauză că pentru o monedă, imulțită de trei zeci de ori, bunurile de vânzare și cumpărare, fiind distruse de război în mare cantitate erau mult mai puține. Oferta lor era, deci, cu atâtă mai mică, cu cât cererea era mai mare și mijloacele de cumpărare mai numeroase. Odată însă cu distrugerea bunurilor, războiul a distrus brațele, energiile productoare de astfel de bunuri, așa în cât, nu numai că la o monedă, sporită de trei zeci de ori corespunde o rareficare a bunurilor dar și o distrugere foarte importantă a brațelor și energiilor producătoare de bunuri, care trebuia să paralizaze pentru o bună bucată de vreme producțiunea acestor bunuri. De aceia, sporirea prețului lucrurilor n'a fost numai în raport cu sporirea monedei hârtie, ci une ori mai mare. Am putea zice că distrugerea bunurilor prin acțiunea războiului, care a distrus tot odată și brațele muncitoare, a contribuit fie-care din aceste distrugeri, în parte cu tot atâtă la deprecierea monedei, pe cât a contribuit sporirea emisiunii.

Aceasta este în realitate adevărata cauză a deprecierei monedei noastre, a valutei noastre.

† Care a fost din punct de vedere social, consecința cea mai importantă și de ordin mai general a acestei evoluții descendentă a valutei noastre și indirect al războiului.

Domnilor cea mai importantă consecință a deprecierei monedei, și deci indirect a războiului, a fost un fel de grăbire a transformării sociale, care se schișase foarte precis teoretic și se începuse efectiv înainte de război. Mișcarea ideilor cea mai importantă, înainte de război, era răspândirea doctrinelor socialiste și succesul progresiv al revendicărilor muncitorești inspirate de aceste doctrine. Or, după război, imediat a urmat o punere în practică și un succes mult mai pronunțat, în unele state mari din Europa, a doctrinelor și a partidelor socialiste. Paralel și ca o consecință a ascensiunii spre putere a claselor muncitorești, s'a observat, în mai toate statele Europei, o alunecare, o descindere a claselor burgheze din situația dominantă, aproape exclusivă, în care se găseau până la război.

Acest îndoit fenomen social a luat un caracter foarte accentuat în Rusia, prin triumful socialismului sub forma lui cea mai exagerată: bolșevismul; în Ungaria bolșevismul a trimfat efemer cu Bela Kun; în Germania am avut triumful politic al socialismului moderat, căci și Laștăzi președintele Reichului este un socialist militant.

În aceste state și, în general, în toată Europa, războiul a fost cea ce ar fi pentru vegetație un cataclism climateric, spre pildă, o perioadă de căldură neobicinuită, care coace înainte de timp recoltele. Marele război a înfierbântat atât de mult atmosfera socială a statelor, că ea a grăbit eclosiunea și maturațiunea curentelor și doctrinelor socialiste, care apăruseră cu mult înainte de acest formidabil eveniment istoric. De aceia, în Rusia, în Germania, în Ungaria și chiar și Italia, am avut, îndată dupe război, triumful socialismului, în unele din aceste state mai durabil, în altele spre pildă Ungaria și Italia, mai efemer.

† Firește, ascensiunea claselor muncitoare și coborârea claselor burgheze a avut loc și măsura în care burghezia s'a dovedit incapabilă, slabă

și nu-și merita situațiunea dominantă în care se găsea. Popoarele au judecat valoarea acestei clase după rezultatele obținute prin conducerea ei. Acolo unde dominația acestei clase a dat faliment, ca în Rusia și Germania, prăbușirea ei a fost în raport cu adevărata ei valoare politică și socială. În măsura în care burghezia na corespuns chemării și situației dominante, în aceeași măsură ea s'a prăbușit. De aceea nu este o întâmplare fără rost faptul că burghezia franceză și cea engleză au eșit din război aproape intacte, că cea italiană și ungurească sau ridicat repede, după cum, de pe acum se întrevede, o repede reacțiune burgheză în Germania. Clasele muncitoare nu s'au putut ridica spre puterea politică și economică a statelor de cât pe măsura slăbiciunii și incapacității claselor burgheze.

Pe lângă acest fenomen social de ordin foarte general, putem desprinde, din analiza fenomenelor sociale și economice determinate de război, alte trei constatări de ordin mai secundar, dar care confirmă și justifică constatarea celui dintâi.

Aceste trei constatări generale de ordin mai secundar sunt: 1) *Inversiunea scării valorilor*, 2) *Răsturnarea ierarhiei claselor sociale*, 3) *Creșterea imoralității afacerilor* (Scăderea nivelului moral în genere).

Să luăm, Domnilor, pe fiecare din aceste trei constatări și să le examinăm în parte.

I. *Inversarea scării valorilor*. Știut este că înainte de războiu, munca intelectuală era foarte apreciată, mult mai apreciată de cât munca materială sau brutală a brațelor. Ea era mai bine plătită și era considerată ca mult mai nobilă și mai prestigioasă. Ce s'a întâmplat, însă, în timpul războiului și după?

Pe lângă rezultatul fericit al desrobirii națiunilor subjgate, și care ne-a dus pe noi la realizarea întregirii naționale, războiul a mai avut și pe acela nefastă de a distruge gospodăriile publice și particulare și imense stockuri de bunuri și rezerve de cereale, vite, tot felul de produse ale solului și subsolului. Căile ferate, poduri, gări, vagoane, mai ales locomotive, unele distruse, altele evacuate și luate de inamic, au trebuit, la isprăvitul războiului, să fie refăcute, reparate și înlocuite. În acest scop trebuiau mai presus de ori-ce brațe, muncă manuală, brutală. De aceea a urmat o cerere foarte mare de brațe mai mult de cât orice altceva, brațe pentru a reface gospodăriile distruse și podurile scoase din uz, rezervele arse sau furate. Și tocmai în momentul când aceasta cerere era mai mare, când brațele erau mai căutate, tocmai atunci se resimțea mai dureros efectul războiului, care distrusese brațele de muncă din plin, cu profuziune. S'a zis, fără exagerare, că războiul a distrus, la noi, 800.000 de suflete. Din acestea, imensa majoritate aparțineau claselor muncitoare: țărani, în primul rând, lucrători manuali și de sigur, proporțional cu numărul lor, mult mai puține elemente burgheze intelectuale. Condițiile vieții de simplu soldat făceau mult mai multe victime printre clasele sărace și muncitoare, fie prin glonțul inamic, fie prin epidemii,—de cât printre clasele suprapuse, cari erau forțamente ceva mai menajate și mai îngrijite, deși, mai ales printre medici și printre intelectualii propriu ziși, numărul victimelor a fost considerabil.

Rezultatul a fost că, în măsura în care munca manuală era cea mai cerută și căutată, munca intelectuală era aproape inutilă, sau lăsată pe al doilea plan. Însă, cu cât munca normală era mai cerută, cu atât era mai puțin oferită, mai greu de procurat, în urma pierderilor de brațe din război. Consecința a fost tocmai această inversare a scării valorilor, care s'a constatat, dela război încoace, în toate statele Europei. Sensul acestei inversări este că munca manuală, fiind mult mai cerută, a fost mult mai prețuită de cât munca intelectuală. Un zidar simplu, ordinar, poate câștiga, azi, între 2—3 sute lei zilnic, pe când un profesor și un magistrat abia câștigă o sută de lei pe zi. Din această cauză, asistăm dela război încoace, la un fel de exod al elementelor mai valoroase din slujbile și serviciile statului, care a luat locul goanei după funcțiuni de stat, pe care am cunoscut-o înainte de marea război. Foarte mulți intelectuali au abandonat munca lor obicinuită, pentru care fuseseră preparați, și s'au consacrat unor preocupări mai rentabile de ordin practic: comerț, afaceri, speculații etc.

Prestigiul burgheziei, și în special acela al intelectualilor, a scăzut foarte mult, în aceeași măsură cu prețul și aprecierea muncii lor, și s'a ridicat prestigiul și importanța socială a claselor muncitorești.

Aceasta este atât de adevărat, Domnilor, în cât eu când mi se întâmplă să aud vre-un părinte plângându-se că băiatul său este puțin dotat pentru carte, că este greu de cap, că nu învață ci se strengărește, inclin să-l fericesc și să-l felicit că este părintele unui fiu așa de practic. În adevăr, un astfel de părinte nu-și cunoaște nici interesul său, nici pe al copilului. Ca să-i procure o carieră intelectuală, grație căreia va trebui să ajungă să sufere lipsuri și umilințe, părintele va trebui să cheltue, astăzi, sute de mii de lei. Or, fără nici o cheltuială, dacă este dat la o meserie, sau în comerț, copilul ajunge în 3—4 ani să-și câștige o viață îmbelșugată sau, dacă este în comerț, să adune în scurt timp avere de milioane.

Dacă considerăm, Domnilor, evoluția salariilor muncitorilor intelectuali, față de aceea a salariilor muncitorilor manuali, constatăm că pe când cele dintâi abia au fost sporite de zece ori de cât în timpurile normale, salariile lucrătorilor au fost ridicate la nivelul indicelui de scumpete. Astfel, pe când un profesor sau un magistrat abia primește azi un salariu de zece ori mai mare de cât cel normal, lucrătorul tipograf primește salariul pe care'l arată automatic indicele de scumpete, adică aproape de trei zeci de ori mai mare de cât cel pe care'l câștiga normal înainte de război.

Dacă examinăm în genere, evoluția salariilor muncitorilor de tot felul, în raport cu fluctuațiunile monedei, așa cum ea se prezintă și la noi, dar mai ales așa cum ea s'a efectuat în țările occidentale, câteva constatări de ordin general au putut fi trase care s'au adeverit în mod constant.

În perioada de inflațiune monetară, la început, câtăva vreme, salariile în genere rămân de desubtul costului lucrurilor, cu alte cuvinte scumpetea vieții întrece urcarea salariilor. Pe măsură ce inflația se accentuează, urcarea salariilor capătă o viteză care întrece chiar pe aceea a scumpirii vieții. Când inflația, atingând maximul, rămâne sta-

ționară, salariile nu încetează de a crește. Ele cresc, ridicându-se în mod exagerat, deasupra costului vieții, chiar când începe deflațiunea și valoarea monedei se urcă. Câtva timp, de și valuta s'a îmbunătățit și scumpetea vieții descrește, salariile lucrătorilor, dacă mai cresc, rămân staționare, fixându-se pentru câtva timp la un nivel superior aceluia al costului vieții.

Acest fenomen a avut loc în Franța și în Anglia, unde inflațiunea a luat sfârșit mult mai de vreme de cât la noi. Acelaș lucru se observă, în acest moment, la noi, când, de câtăva vreme, valuta, îmbunătățindu-se, nu determină de loc o descreștere a salariilor, ci auzim glasuri tot mai numeroase, în special printre funcționari, cari cer sporirea lefurilor, iar salariile lucrătorilor continuă mereu să urce, pe fiecare lună, deși prețul unora din obiectele de consumație au început să dea puțin înapoi. Se va întâmpla, de sigur, și la noi, cea ce a fost cu salariile în Anglia și Franța. Salariile ridicate sensibil deasupra costului vieții vor determina pierderi importante pentru industriile alimentare și de tot felul. Muncitorimea organizată va rezista cu îndârjire la ori ce tentativă de a-i se reduce din salariile obținute. Cu modul acesta, muncitorimea, pentru cât va timp, exploatează, ea, burghezia și o sărăcește. Pentru moment, situația patronilor este foarte jenată, chiar penibilă. Ei sunt reduși să-și închidă uzinele și în parte să se ruineze. Aceasta s'a întâmplat în Anglia cu greva minerilor, care a durat mai mult de trei luni, după care, însă, este adevărat, lucrul s'a reluat cu salarii mult mai scăzute. La fel s'a petrecut în Franța.

O altă consecință a evoluției valutei, în privința salariilor, este tendința spre egalizarea salariilor pentru toate categoriile de muncitori. Cei necalificați, cari altă dată erau mult mai proști plătiți, tind astăzi să se egaleze în salarii cu cei calificați, cari erau plătiți mult mai bine. Acest fenomen al egalizării salariilor pentru toate categoriile de muncitori, indiferent de calitatea și chiar de cantitatea muncii prestate, este un efect al tendinței generale încurajate de toți legiuitorii care face ca salariile să fie oarecum la nivelul scumpetei vieții. Că de aci rezultă o descurajare a muncii rodnice și calificate, și o primă pentru leneși și pentru neglijenți, aceasta este aproape indiferent în aceste vremuri anormale. Dar aceasta nu este, Domnilor, tocmai o confirmare și o subliniere a tendinței de ordin mai general, care am zis că duce la un fel de inversare a scării valorilor?

În sfârșit, o importantă consecință a acestor diferite tendințe analizate este că, în țările occidentale, organizațiile muncitorești au câștigat, cu această ocazie a luptei pentru urcarea și menținerea salariilor, un număr crescând de aderenți dârji și o eficacitate, pe care nu le cunoscuseră nici odată înainte de război, și pe care altfel nu le-ar fi putut nici odată spera. Cu întărirea și întinderea organizațiilor muncitorești, firește, că situația lucrătorilor devine tot mai bună și, efectul confirmând cauza, organizațiile muncitorești ajung la un moment dat prea puternice și chiar periculoase. În acel moment se produce o reacțiune, ca în Italia cu D-I Musolinii. Sau se întâmplă, ca în Germania, unde marea burghezie industrială manevrează în așa fel deprecierea valutei, în cât muncitorimea, ca și burghezia intelectuală, sunt exploatate în

mod feroce de către marea burghezie bancară și industrială. Să vede atunci acest fenomen că, într'un stat cu guvernare quasi socialistă, muncitorimea și manuală și intelectuală sunt reduse la cea mai neagră mizerie, fiind amenințate a muri de foame, în același timp în care marii industriași și bancheri îngrămădesc capitaluri fabuloase în valute forte streine.

Cazul Germaniei este, însă, unic, fiind cu totul excepțional el nu confirmă tendința generală constatată în celelalte state mari sau mici ale Europei.

Odată cu această tendință de răsturnare a scării valorilor, am zis, Domnilor, că putem constata o altă, tot de ordin general, și care este o confirmare sau o aplicare acelei dintâi este o tendință spre răsturnarea ierarhiei sociale.

II. *Răsturnarea ierarhiei claselor sociale.* Din experiența istoriei universale se poate conchide că cea ce determină importanța claselor sociale, în viața popoarelor, și prin urmare ierarhia claselor sociale, este, în primul rând, importanța rolului ce-l joacă o clasă în economia vieții naționale. Importanța acestui rol depinde de *utilitatea* pe care clasa în chestiune o reprezintă în viața poporului; iar această utilitate depinde de rându-l ei, de felul de viață pe care-l duce națiunea sau poporul respectiv, sau omenirea în genere.

Astfel, câtă vreme omenirea a trăit din industria războiului, procurarea bunurilor vieții prin pradă și exploatarea în robie a celor învinși și subjugăți, atâta vreme clasa cea mai utilă societății era cea a războiului, a militarilor. De acea, clasa nobilă și stăpânitoare, în societățile aflătoare în această fază, erau militarii și cel mult proprietarii latifundiilor cari de altfel se cufundau cu cei dintâi. Când însă apărură meseriile, se dezvoltă agricultura și viața se începu a fi câștigată din luptă cu natura și din exploatarea acesteia, în acelaș, timp apărură și comerțul extern, și intern, și deci se ivi clasa burgheză și orașele. Burghezia, pe măsură ce îndeplinea un rol util, important în viața societății, în aceeași măsură se urca mai aproape de nobilime, în ierarhia socială, și ajunse ca în republicele italiene, sau în orașele hanseatice unde înflorea comerțul, să egaleze sau chiar să se ridice deasupra clasei războinicilor.

Cu dezvoltarea, din ce în ce mai importantă, a meseriilor și a comerțului, se ivi industria, marea industrie și mașinismul. Or, Domnilor, marea industrie avu ca efect, fără îndoială, acumularea averilor și capitalurilor în mâni din ce în ce mai puține și aglomerarea la o altă, în calitate de salariați și exploatați, a muncitorilor industriali din ce în ce mai numeroși. În aceeași măsură, în care acest dublu fenomen s'a realizat—poate nu exagerat cum îl vedea Karl Marx,—scădea puțerea și importanța socială a marilor industriași patroni și creștea importanța și utilitatea socială a muncitorilor.

La această stare de lucruri se ajunsese înainte de izbucnirea marelui război mondial. Am văzut consecințele grave și imediate ale acestui război: distrugerea bunurilor, a gospodăriilor și împuținarea foarte simțită a brațelor. Cu acest mare cataclism social, utilitatea clasei muncitoare, asupra căreia cădea sarcina reparațiilor și creațiunii din nou de

bunuri și gospodării, cresc vertiginos. Era natural că ierarhia socială să se resimtă profund. De unde rezultă *dictatura proletariatului muncitor în Rusia*, ascensiunea socialismului german la putere și a tot puternicia, la un moment dat, a comuniștilor în Italia. Grație aceleiași cauze, avem în Anglia partidul muncitoresc mai important azi de cât cele două partide burgheze, și care este sortit să câștige mereu în importanță.

Pentru moment, cel puțin, în toate statele Europei clasa muncitorilor a câștigat, grație urmărilor războiului, o utilitate de prim ordin, și ea tinde, firește, în măsura în care clasa burgheză a fost slabă, să se substituie aceștia, în rolul dominant ce dețineau în viața statelor.

Să vedem, însă, cum a contribuit, în mod intim, deprecierea valutei la această ascensiune a clasei muncitorești. Mai bine zis, să vedem cum deprecierea monedei a operat descinderea burgheziei pe scara ierarhiei sociale.

Propriu zis, Domnilor, deprecierea monedei a făcut că deosebite categorii din clasa burgheziei au fost, pe nesimțite, prăbușite din situația privilegiată ce dețineau într'un rang social inferior chiar clasei muncitorești.

Așa, de pildă, să luăm categoria rentierilor, atât de mult invinuită și criticată de socialiști. Ce s'a ales de ea? Deținătorii de bonuri de rentă a Statului, prin deprecierea monedei s'au văzut, în foarte scurt timp, expropriați benevol, ca printr'o reală confiscare, de titlurile și veniturile lor. Ei au imprumutat statului 100 lei aur. Dacă un rentier vinde, azi, un titlu de rentă de 100 lei, el nu ia mai mult de 2 lei și 40 centime aur, adică abia atât cât jumătate din cuponul de dobândă anuală al aceluia titlu. Și când, azi, primește dela stat cinci lei dobândă pe an, acești cinci lei abia fac cât 12 centime aur, în loc de 5 lei aur, de altă dată. Cu un venit atât de mic, ca să poată trăi, rentierul nu poate de cât, vânzând titlul lui cu o jumătate numai din valoarea venitului ce'i aducea titlu în timp normal. Iată dar o confiscare a averii rentierilor, pe care cei mai pretențioși socialiști n'ar fi sperat'o înainte de război. Rentierul acesta este declarat neavând nici o meserie utilă, el cade într'o condiție socială inferioară clasei muncitorești. La fel s'a întâmplat și se întâmplă cu pensionarii. Iar cea ce se întâmplă cu creditorii statului se întâmplă cu creditorii celorlalte instituții: comune, județ, credit funciar urban rural etc. Creditorii ipotecari dinainte de război sunt plătiți, de debitori, după război, și integral, debursând ca valoare pe jumătate sau pe sfert, numai de ceace debitorii debursau înainte ca să plătească numai dobândă pe un an.

După cele arătate despre muncitorii intelectuali, slujbași ai statului, putem conchide că toate aceste importante categorii ale burgheziei au fost prăbușite, din cauza valutei, din situația lor privilegiată și aruncate într'o situație inferioară muncitorilor, afară doar de cazul când burghezi au început a practica vre-o meserie, o muncă manuală, sau o ocupație de intermediar, mai rentabilă de cât cea de rentier sau slujbaş de stat.

Cum a operat valuta față de proprietarii funciari rurali și urbani? La fel ca și cu categoriile deja citate.

Marii proprietari rurali au fost expropriați și li s'a atribuit, ca despăgubire, prețurile normale dinainte de război. Aceste despăgubiri nu li s'a dat în numerar, ci în titluri de rentă, iar aceste titluri de rentă se vând pe piață abia cu 40% din valoarea lor. Cu alte cuvinte, li se plătește pe moșii, la pogon, mai puțin de jumătate din prețul nominal, care, din cauza valutei, este de 30—40 ori mai mic de cât cel normal; adică un preț de opt zeci de ori mai mic de cât cel just, adică abia 1 și $\frac{1}{2}$ % din prețul normal dinainte de război.

Adesea ori țărani recunosc în bătae de joc că ei cu o sută de verze sau cu o sută kilograme de cartofi au plătit un pogon de pământ.

Dar aceasta echivalează, fără discuție cu o adevărată confiscare a proprietății mari în folosul clasei muncitorești a țărănilor. Această soartă a proprietarilor mari, a unora, nu atuturor, se atenuează prin aceea că multora le-a rămas un minimum de suprafața, care fiind liber, a câștigat foarte mult în valoare.

Proprietarilor rurali, cari n'au căzut victima exproprierii la noi, dar mai ales în Franța, când, îndată după război, li s'a oferit prețuri mai bune de cât cele ce li se oferise normal, cei mai mulți s'au grăbit să-și vândă proprietățile țărănilor, care le munceau și au putut ușor strânge bani în timpul războiului. Or moneda continuând a se deprecia, proprietarii cari și-au vândut proprietățile rurale s'au trezit că și expropriați benevol pe preț derizoriu.

Acelaș lucru s'a întâmplat proprietarilor urbani, cari și-au vândut, în timpul războiului sau după, casele lor. Celor care nu și le-au vândut, legea chiriiilor a venit, și i-a expropriat de veniturile lor. La noi mai ales această expropriere a fost și este foarte acuzată. În genere, legea chiriiilor, care nu admite ca un chiriaș să plătească mai mult de trei ori chiria dîn 1914, impune prin aceasta o chirie în valoare de zece ori mai mică de cât cea din 1914, întru cât moneda are azi o valoare de 30 sau 40 mai mică de cât cea normală. Cu chipul acesta, mulți din chiriași, muncitori, au cumpărat casele foștilor lor proprietari. Ierarhia socială a fost astfel răsturnată în foarte numeroase cazuri.

În rezumat, cele mai numeroase categorii din clasa burgheziei au alunecat din situația lor s'au declasat, fie intrând în clasa muncitorilor fie căzând și mai rău sau formând o subclasă intermediară, cea a speculanților și intermediarilor de afaceri. În bună parte clasa burgheziei s'a refăcut prin ascensiunea elementelor înstărite pornite de clasa muncitorească, a celor cari aveau în adevăr calitățile de îndrăzneală, de risc și de combinație inteligentă, proprii burgheziei în genere și cari lipseau de sigur aceluia dintre burghezi pe care jocul valutei i-a declasat.

III. *Scăderea imoralității afacerilor și turburărilor sociale.* Resturnarea ierarhiei sociale n'a putut avea loc fără să aibă unele urmări defavorabile pentru moralitatea publică în genere, și pentru cea a afacerilor în special. Ea a produs mai întâi o atmosferă de nemulțumiri aproape generale și s'a soldat prin suferințe de ordin moral și material foarte acute. Aceste nemulțumiri și aceste suferințe proveneau în cea mai mare parte din lipsurile cauzate de război dar mai ales din lipsa de adaptare a oamenilor la noile situații. Nici cei cari erau ridicați

la situații ne sperate nu erau adaptați cu noua lor stare, și această ne adaptare provoca și întreținerea o stare sufletească turburată; dar mai ales nu se puteau adopta ușor la noua lor situație acei care fuseseră declassați, scoborâți din situațiile lor privilegiate de mai înainte. Sufărințele, nemulțumirile acestora cu noua stare de lucruri, sunt firești și profunde.

O dovadă despre neadoptarea claselor muncitorești la situația aproape privilegiată la care s'a ridicat, este, între altele, felul ei de a trăi și de a cheltui salariile importante pe care le câștiga. Acel plus de salariu câștigat, clasa muncitoare nu-l cheltuiește pe mijloace de a se instrui, și cultiva. El nu servă nici chiar la o mai bună viață materială, ca hrană, curățenie și îmbrăcăminte. Din nefericire, acel plus de salariu al muncitorilor se cheltuiește pe băufuri alcoolice. O dovadă că ar fi astfel este și prețul foarte ridicat al băuturilor spirtoase; disproporția dintre prețul vinului și acela al țuicii și rachiurilor, care este cu totul în favoarea acestuia din urmă. Înainte de război, se vindea, în mijlociu, un decaltru de vin cu patru lei și unul de țuică cu 6 lei. Astăzi, vinul se vinde, în medie, cu 60 lei deca și țuica cu 180—200 lei. Or, să știe că vinul este mai mult băutura obișnuită a burgheziei și a micii burghezii, pe când țuica și rachiurile sunt băutura aproape exclusivă a muncitorilor și în special a țăranilor. Cea mai bună parte din renta, încasată altădată de marii proprietari, cari o cheltuiau în occident, se cheltuiește, azi, în țară, de către, țărani pe consumarea băuturilor spirtoase.

Aceasta este, firește, o neadoptare a clasei muncitoare la situația economică-socială la care s'a ridicat, și de aci decurge o scădere și o turburare a moralității publice în general. O altă cauză a scăderii nivelului moralității afacerilor este apariția acelei clase îndoelnice, recrutată mai ales dintre declassați, a speculanților, a samsarilor, a intermediarilor cumpărători și vânzatori de *permisuri*, procuratori de vagoane, speculatori de mărfuri acaparate etc. Toți acești declassați au introdus, în atmosfera generală a țării, moravuri necinstite, corupția, mituirea. Impropii să devie utili prin munca lor manuală sau intelectuală, ei au dat pilda câștigului fără muncă, prin specula, prin mituire și-au inaugurat și răspândit goana nebună după câștiguri ușoare, fără efort, fără muncă, și cât mai mari. Contrabanda de toate felurile: cu mărfuri de lux prohibite, cu monede depreciate, cu valută a viciat profund atmosfera morală a societății românești și a scoborât cât se poate de jos în special moralitatea afacerilor.

Dar dacă acestea sunt, expuse în rezumat, efectele sociale ale depreciării monedei, care ar putea fi consecințele ridicării valutei noastre? Căci este cert că moneda noastră a început să se îmbunătățească. Domnilor, cu această întrebare, noi eșim din domeniul realității date și intrăm în acela al viitorului și al deducțiilor și presupunerilor.

Întrebarea care se pune, în ipoteza sigură a ridicării valutei este: se va putea păstra ierarhia claselor și stratificarea socială obținută dela război până azi? Cu alte cuvinte, ridicarea valutei va restabili ea stările pe care le-a prăbușit deprecierea monedei?

Cea ce putem răspunde, apriori la această întrebare este că situațiile

exagerate de azi nu se vor putea menține cu urcarea valutei. O tendință spre echilibru va veni fatal între ce a fost și ce este azi.

Ridicarea valutei va înviora și aduce la suprafață unele categorii burgheze, spre pildă: funcționari rentieri, pensionari etc. Burghezia intelectuală care a reînceput de-acum să câștige în utilitate și importanță nu se va mai găsi în stare de inferioritate față de clasele muncitorilor manuali. Munca intelectuală va fi din ce în ce mai căutată, mai utilă și mai apreciată. Din potrivă, munca manuală, fără a pierde mult de căutarea și aprecierea de azi cererea ei nu va fi tot atât de acută ca azi. Multe din lucrurile și gospodăriile distruse vor fi reparate și refăcute; brațele pe care războiul le distrusese vor fi puse la loc și oferta de muncă manuală va deveni tot mereu crescândă cea ce desigur nu va fi de natură ca să menție muncitorilor salariile de azi. Deci, clasa muncitorilor va pierde ceva, aceea a burgheziei va câștiga ceva, și se va ajunge astfel la un echilibru între ele.

Ca să se revie la starea trecută de ierarhie socială este tot atât de exclus ca și revenirea monedei la valoarea ei dinainte de război. Și este foarte probabil că aceste două imposibilități sunt corelative, una determinând pe cealalta.

În adevăr, în concurența dintre burghezie și clasa muncitoare, aceasta din urmă va avea, grație puterii ei de organizare, ca clasă, mai multă putere de atac și de rezistență; din această cauză ea va reuși să păstreze cât mai mult din situația câștigată, din salariile ridicate ce are azi. Din potrivă, mai ales în ce privește burghezia intelectuală, ea nici odată nu va fi capabilă să se organizeze ca clasă, cu aceeași eficacitate și deci forța ei de luptă și de rezistență va fi mai mică de cât a muncitorilor. La noi, toate încercările de organizare și solidaritate ale intelectualilor au eșuat. Din acest motiv, muncitorii manuali vor rezista cu eficacitate tendinței burgheziei de a-și relua situația dominantă de mai înainte. Dar la rândul lor muncitorii atât cei agricoli, țărani, cât și proletariatul industrial, nu vor putea menține de cât o situație crescută nu însă dominantă, precum sunt dispuși azi s'o pretindă și unii și alții. Cert este că țărani au luat și vor lua pe viitor foarte mult din importanța socială și politică, pe care au avut până acum marii proprietari, dar nu vor deveni clasă dominantă, precum este iarăși cert că muncitorii industriali vor lua mult din situația dominantă a patronilor mari industriași, fără însă a reuși să-și întemeze și să-și păstreze dictatura la care năzuiesc.

Până să ajungă la dominație și dictatură—dacă ar fi să ajungă vre-o dată—va trebui o lungă, considerabilă epocă de preparare, de educație, și de ridicare intelectuală și morală. Ar trebui ca clasa muncitorilor să înceapă a nu mai da spectacolul de azi al consumării băuturilor spirtoase, care se traduce prin întreprinderea prețului acestor beuturi, de când salariile au crescut.

Cea ce se desemnează, cu oare care probabilitate, de pe acum este că 'nviitor, dacă burghezia marelui industrii și a marelui finanțe este amenințată să piardă din situația ei dominantă de azi, cei ce vor câștiga vor fi muncitorii intelectuali ai burgheziei și muncitorii manuali: țărani

și industriași. Viitorul va aparține, foarte probabil, acestor două clase sociale de muncitori. Ele sunt clasele sociale de bază ale viitorului.

Ne rămâne însă nouă, celor ce aparținem burgheziei și în special burgheziei intelectuale, misiunea de a instrui, educa și ridica nivelul moral și cultural al aceloră, cu care, ziua de mâine trebuie să ne găsească asociați la conducerea statului și societății viitoare.

Precum spunea, de curând, un om de stat englez, pornind în campanie electorală, cea dintâi datorie a noastră a intelectualilor este să începă cât mai curând educația și cultivarea stăpânitorilor noștri de mâine, a muncitorilor manuali. Eu voi zice, terminând această expunere că cea mai dintâi datorie a intelectualilor români, din ziua de azi, este să porceadă la formarea, instruirea și cultivarea, nu a stăpânilor noștri de mâine, ci a egalilor și asociaților noștri la stăpânirea de mâine.

D. Drăghicescu.